

Više od 5400 mladih ljudi, starosti od 15 do 29 godina, iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova*,¹ Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Srbije učestvovalo je u regionalnoj studiji Zajednička budućnost: Percepcije mladih o miru na Zapadnom Balkanu. Ovaj izvještaj ističe mišljenja mladih i njihova opažanja i iskustva u vezi s mirom i društvenom kohezijom u njihovim društvima i širem regionu Zapadnog Balkana.

Ključne poruke koje proizilaze iz ove studije su sljedeće:

- **Mladi ljudi su glavni akteri u izgradnji održivog mira** u društvima na Zapadnom Balkanu. Mnogo toga im je zajedničko i uglavnom gledaju jedni na druge s povjerenjem i znatiželjom, mada ponekad i s oprezom. Njihove nade i vrijednosti širom regiona usko su povezane. Većina je uvjerena da je njihova generacija progresivna snaga društva i optimistični su u pogledu rješavanja nekih od stalnih izazova u regionu.
- **Povjerenje između vlade i društva** je ključni aspekt mira i socijalne kohezije. Širom regiona je zadovoljstvo mladih sistemima upravljanja i institucijama u njihovim državama relativno nisko, dok je zadovoljstvo u pogledu civilnog društva i omladinskih organizacija ambivalentno, mada takođe nisko. Nije iznenađujuće da su mladi najmanje zadovoljni mogućnostima zaposlenja. Na pitanje da li je pandemija negativno uticala na njihovo povjerenje u vladu i donosioce odluka, 58 procenata mladih smatra da jeste. Ponovno uspostavljanje prekinutih veza i povjerenja između mladih ljudi i donosilaca odluka je zadatak od suštinskog značaja.
- **Prostor za građansko učešće** je osnova svakog otvorenog, kohezivnog i demokratskog društva. Mladi prepoznaju da imaju važnu ulogu u sprovođenju promjena. Ipak, prosječno samo 19,5 posto mladih u regionu učestvuje u građanskim aktivnostima. Mada, izgleda da postoji ogroman potencijal za građanski angažman, s preko 65 procenata mladih širom regiona koji su zainteresovani za aktivnije uključivanje. Osjećaj za sopstvenu efikasnost i angažovanje kod mladih ljudi je povezan s njihovom otvorenošću prema drugim grupama i većim optimizmom u pogledu mira u regionu. Stoga je presudno utrti put povećanom angažmanu mladih i osjećaju za djelovanje.
- **Demokratske i egalitarne vrijednosti** mladih ljudi su značajno povezane sa stavovima o socijalnoj koheziji i miru. Čini se da je povezanost mladih ljudi s demokratskim vrijednostima direktno u vezi s prepoznavanjem sličnosti među narodima Zapadnog Balkana i nadom u poboljšanje odnosa na Zapadnom Balkanu. Pored toga, čini se da u većini zemalja/teritorija postoji negativna korelacija između podrške autoritarnim vrijednostima i zadovoljstva radom vlade. Stoga je

1 *Za UN, sve reference na Kosovu se shvataju u kontekstu Rezolucije Savjeta bezbjednosti 1244 (1999). Za RYCO, ovo imenovanje ne dovodi u pitanje stavove o statusu i u skladu je s Rezolucijom Savjeta bezbjednosti 1244 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

važno razumjeti šta pokreće mlade ljude da podržavaju autoritarne stavove, baviti se osnovnim uzrocima koji stoje iza toga i ojačati transparentno i inkluzivno upravljanje.

- Kada su u pitanju **važne društvene teme**, za mlade ljude su najvažniji: pomoć siromašnim i marginalizovanim licima, demokratija i ljudska prava i izgradnja mira i pomirenja – ukazujući na važan i neiskorišćen potencijal za šire angažovanje mladih u izgradnji mira i jačanju socijalne kohezije. Takođe, postoji jaz između područja interesovanja mladih ljudi i onoga čime se neki od njih na kraju bave, što ukazuje na potrebu za raznovrsnijim, formalnim i neformalnim platformama za građansko učešće.
- **Oslobađanje od straha i nasilja** je u samom temelju kohezivnih i prosperitetnih društava. Zapaženo je nekoliko elemenata u pogledu sigurnosti i bezbjednosti koji jednako zabrinjavaju mlade na Zapadnom Balkanu. Organizovani kriminal i bezbjednost na internetu prepoznati su kao neki od glavnih problema među mladima u većini društava. Mladi ljudi širom regiona su izrazili izuzetnu zabrinutost zbog zločina iz mržnje – mlade žene su izrazile veću zabrinutost zbog zločina iz mržnje, bezbjednosti na internetu i porodičnog nasilja u poređenju s mladićima.
- **Govor mržnje na internetu i uživo** je oblik nasilja ili diskriminacije koji je najčešće prijavljivan, s prosjekom od 12 procenata mladih ljudi širom regiona, što je znatno više u odnosu na prijave koje su se odnosile na fizičko nasilje. Takođe, često se prijavljivala diskriminacija na osnovu starosti, političkog opredjeljenja ili etničke pripadnosti. Mlade žene su mnogo češće prijavljivale rodnu diskriminaciju i seksualno uznemiravanje nego muškarci. Od onih koji su iskusili nasilje ili diskriminaciju, samo 17 procenata je to nekome prijavilo, a samo 58 procenata je osjetilo da je prijavljivanje donijelo pozitivne rezultate. Ovo ukazuje na potrebu za postojanjem boljih mehanizama putem kojih bi mladi prijavljivali diskriminaciju i nasilje, kao i potrebu da se institucije i vlasti bave ovim pitanjima.
- Mir i socijalna kohezija su ojačani **inkluzivnim socijalnim politikama i zaštitom marginalizovanih i grupa u nepovoljnom položaju**. Omladina koja ne pripada većinskoj grupi češće doživljava etničku, političku i vjersku diskriminaciju u odnosu na svoje vršnjake koji pripadaju većinskoj grupi. Mladi koji pripadaju manjinskim etničkim grupama takođe češće prijavljuju da su žrtve fizičkog nasilja ili im se prijeti nasiljem, a znatno je manja vjerovatnoća da će učestvovati u građanskim aktivnostima i izraziti znatno manje zadovoljstvo vladinim institucijama u cijelom regionu.
- Izuzetno visoke stope **migracije** mladih u **inostranstvo** predstavljaju problem i za samu omladinu i za društva koja ostavljaju za sobom i posljedica su drugih društvenih problema. Prosječno 52 posto mladih kaže da zamišljaju sebe kako žive van regiona za 10 godina. Ipak, izražavaju i jasno kolebanje u vezi s migracijom: strah od razočaranja i tretiranja kao drugorazrednih građana u inostranstvu, kao i oklijevanje da napuste porodicu, prijatelje i poznati način života. Migracija u inostranstvo, iako ozbiljna, nije nepovratna.
- **Povjerenje, odnosi i interakcija među ljudima**, kroz društvene podjele poput identiteta ili drugih društvenih konstrukcija, važni su aspekti mira i socijalne kohezije. Podjele i sukobi u regionu

nijesu u potpunosti zaobišli mlade ljude, ali uglavnom oni izražavaju otvorenost za prijateljstvo sa članovima različitih grupa. Prilikom mjerenja socijalne distance, mladi u Albaniji izdvajaju se od svojih vršnjaka iskazujući znatno niži nivo socijalne distance prema drugim grupama, a ističu se i mladi u Bosni i Hercegovini koji iskazuju najmanju socijalnu distancu u poređenju s mladima iz preostalih pet grupa. Mladi ljudi koji imaju bliske prijatelje iz drugih grupa i oni koji žive u multietničkim i potpuno integrisanim zajednicama pokazuju manju socijalnu distancu prema drugim grupama od svojih vršnjaka. Oko 47 procenata ispitanika u regionu je prijavilo da vjeruje drugim grupama uprkos prošlim sukobima, dok je 24 procenta mladih reklo da ne vjeruje drugim grupama u regionu – ovi stavovi se razlikuju među društvima Zapadnog Balkana i različitim socio-demografskim grupama.

- **Više je mladih ljudi koji su optimistični u pogledu mira i poboljšanja odnosa u regionu** od onih koji nijesu. Postoji relativno mala razlika između društava, dok su mlade žene sklonije optimizmu. Čak i u najpesimističnijem slučaju, 42 posto ispitanika očekivalo je poboljšanje odnosa. Samo 8 procenata očekivalo je pogoršanje regionalnih odnosa, dok ostatak nije očekivao nikakve promjene. Prilikom procjene mogućnosti za mir, mladi su bolje reagovali na okrenutost ka budućnosti, što treba uzeti u obzir prilikom pristupanja temi suočavanja s prošlošću.
- Kada je od ispitanika traženo da navedu do tri faktora koji najviše doprinose stvaranju mira i stabilnosti, do 47 procenata mladih smatralo je da je proces pristupanja EU najvažniji **faktor u stvaranju dugoročnog mira i stabilnosti** na Zapadnom Balkanu, iako se odgovori izuzetno razlikuju u zavisnosti od etničke pripadnosti. Više od 25 procenata mladih u regionu takođe je smatralo da su demokratija koja dobro funkcioniše, podučavanje miru i toleranciji, dijalog između lidera i ekonomski prosperitet takođe važni faktori mira i stabilnosti.
- Međugrupni kontakti su se često koristili kao sredstvo za poboljšanje međugrupnog povjerenja i odnosa. U studiji Zajednička budućnost otkriveno je da, kada su u pitanju međugrupni socijalni odnosi, **kvalitet međugrupnih odnosa** ne samo da prevladava u odnosu na kvantitet; ova dva elementa mogu imati različite posljedice. Puka poznanstva iz drugih zajednica, posebno u određenim socijalnim sredinama koje karakterišu segregacija ili drugi oblici diskriminacije, mogu biti kontraproduktivna jer bi u nekim slučajevima mogla olakšati formiranje negativnijih stavova prema drugima. Mogućnosti da se mladi ljudi upoznaju i grade prijateljstva širom etničke, vjerske i geografske linije treba podsticati, jer su one povezane sa širokim spektrom pozitivnih ishoda.
- Mladi, koji su **usredsređeni na prošlost** i osjećaju da su prošli sukobi negativno uticali na njih i njihova društva, prijavljuju niže međugrupno povjerenje i manje pozitivnu percepciju drugih etničkih grupa na Zapadnom Balkanu. Značajan udio mladih u regionu, od 15 do 63 procenta, kaže da ne želi da oprost drugima zbog prošlih djela. Potrebno je uključiti mlade u konstruktivan dijalog o prošlosti i o tome kako ona utiče na njihovu trenutnu stvarnost.
- **Narativi podjele** predstavljaju važnu prepreku postizanju socijalne kohezije u regionu kao cjelini. Otprilike 42 procenta mladih kaže da je na društvenim mrežama uobičajen sadržaj u kojem se vrijeđa njihovo društvo. Između 49 i 75 posto mladih žena i muškaraca zabrinuto je zbog lažnih

vijesti i teorija zavjere. Iako većina mladih ljudi nije podržala slobodu izražavanja koja se proteže na pravo govora mržnje, značajan dio ispitanika u svakom društvu smatrao je da je to prihvatljivo, a mnogi su to i lično iskusili.

- Najvažniji izvori informacija za mlade za **učenje o drugim narodima iz regiona** su roditelji i članovi porodice, prijatelji i društvene mreže. Škole, knjige i tradicionalni mediji su takođe važni izvori informacija, dok su kulturne aktivnosti, regionalni projekti i razmjene mladih mnogo manje bitni izvori. Ipak, između 61 i 91 posto mladih ljudi se slaže da razmjene mladih mogu da imaju pozitivan uticaj na regionalne odnose, što ukazuje na potencijalnu priliku za unapređenje interakcije između mladih.
- **Iskustva koja su mladi stekli tokom svojih putovanja** su povezana s osjećajem da mogu da daju svoj doprinos društvu kojem pripadaju, interesovanjem za građanski angažman i nižom socijalnom distancom prema drugim grupama, što je takođe povezano s prosocijalnim ponašanjem i optimističnijim pogledima na mir. Sveukupno, oko 36 procenata mladih sa Zapadnog Balkana je putovalo van regiona u protekle dvije godine, dok je prosječno 50 procenata mladih žena i muškaraca putovalo Zapadnim Balkanom. Nedostatak finansija, posljedice prošlih sukoba, sklonost putovanju na druga mjesta i predrasude prema drugim narodima Zapadnog Balkana smatraju se preprekama za regionalna putovanja

Studiju Zajednička budućnost: Percepcije mladih o miru na Zapadnom Balkanu je sastavio Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP), u saradnji s Populacijskim fondom Ujedinjenih nacija (UNFPA) i Regionalnom kancelarijom za saradnju mladih (RYCO). Studija je razvijena kroz jedinstveno participativni istraživački proces koji je uključio savjetodavnu grupu za mlade, koja predstavlja mlade širom regiona Zapadnog Balkana, u osmišljavanje okvira studije i analizu njenih rezultata. Studija se zasniva na kvantitativnim i kvalitativnim podacima koji su prikupljeni na osnovu regionalnog istraživanja i nekoliko diskusija u fokus grupama u periodu od decembra 2020. do aprila 2021. godine.